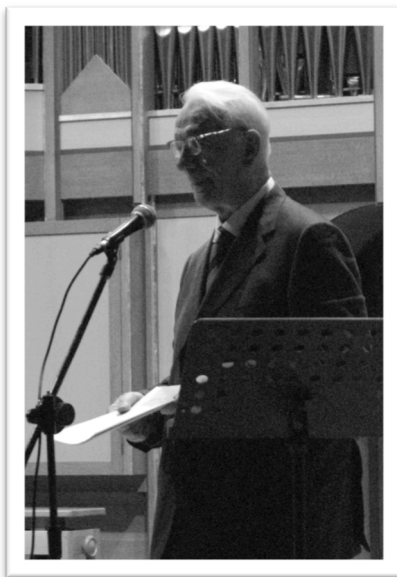

Gânduri la aniversarea Uniunii

Octavian Lazăr Cosma

Împlinirea a nouă decenii de la fondarea Uniunii, a Societății Compozitorilor Români, moment cu ample reverberații, fiind în cauză o emblematică instituție, oferă admirabila oportunitate de reiterare a unor secvențe din falnicul ei trecut.

Nu voi relua aspecte înserate în masivul volum publicat cu cincisprezece ani în urmă, lăsând o atare abordare pe seama autorilor muzicologi, dar și istorici care l-au reperat, citându-l sau nu. De asemenea, nu evoc aspecte din ultimii ani, când am fost nemijlocit implicat în activitatea de zi cu zi a breslei.

Destinul Societății Compozitorilor Români a fost, de la bun început, indisolubil marcat de personalitatea lui George Enescu, rugat, de către grupul de inițiativă al asocierii de la 2 noiembrie 1920, să devină “Președinte de Onoare”, ceea ce s-a materializat printr-o permanentă stare de veghe asupra tinerei

înfăptuiri, acordându-i întregul său sprijin artistic. De altfel, George Enescu anticipase efortul de susținere a fenomenului componistic autohton, instituționalizând faimosul "Premiu Național de Compoziție" care-i purta numele, cu scopul declarat de a stimula făurirea de partituri în genurile orchestrale și instrumentale, demonstrându-se în timp că absolut toți autorii simfonici s-au grăbit să-și adjucece prestigiosul trofeu, ceea ce onora și calitatea de membru al Societății Compozitorilor Români.

Când aceasta s-a constituit, componistica indigenă etala o generație cu nume relativ sonore, iar George Enescu se afla la jumătatea drumului creator, partiturile răsunându-i în prestigioase săli de concert de peste hotare, etalând un stil perfect individualizat, care intră în faza maturității, inaugurat de Sonata "în caracter popular românesc", sintagmă chemată parcă să definească estetica tinerei Societăți, așa cum o va clama Constantin Brăiloiu, ctitorul, ca și, ceva mai târziu, Mihail Jora, ambii aflați în fruntea organismului care va reuni forțele componistice din România.

George Enescu a susținut cu generozitate partiturile făurite de către mai tinerii săi confrăți, le interpreta în concertele sale. De la altitudinea deținută, acesta urmărea în permanență mersul Societății, intervenind cu promptitudine când era necesar, inclusiv la forurile înalte ale țării. Și în anii autoexilului se interesa de Societate, metamorfozată în Uniune, gândindu-se cu soția Maruca Cantacuzino la dotarea cu un sediu, pentru ca Palatul Cantacuzino, "casa noastră să devină casa compozitorilor". Aceștia, la rândul lor, s-au gândit la perpetuarea moștenirii enesciene, la un Muzeu, un Festival, un Concurs, un Simpozion

internațional, chemate să cultive creația sa, să poarte faima acestei ilustre personalități.

Odată plămădită Societatea, membrii săi, intrați cu grade diferite de talent, sensibilitate, instrucție, experiență, formație culturală, au reușit, printr-o extraordinară voință de afirmare, să-și îndeplinească ingenios și armonios liniile evolutive, pentru a realiza titluri valoroase, inspirate și măiestrite, de amplitudine universală. Rezultatele au condus la o eflorescență neimaginată, impunând o entitate componistică viguroasă, purtând însemnele competitivității. Nu fără o oarecare dificultate înțelegem astăzi ce a însemnat pentru posesorii titlului de membru al Societății, sentimentul de apartenență la breaslă, demnitatea, autoritatea conferită de respectiva asocieră.

Trei faze majore se configurează în mersul istoric al Uniunii, determinate nu numai de personalitățile care i-au insuflat reperele stilistice, activitatea în general, dar și de contextul socio-politic, cu rol de impulsionare sau stagnare, cu efecte faste ori nefaste. Prima, de cristalizare, încadrată între anii 1920-1949; a doua, de maturitate, între 1949-1989; a treia, de implozie și regresivitate, din 1989 și până în prezent, care continuă. Cele trei faze pot fi privite și din alte unghiuri, postromantică și modernă, cu puternice valențe folclorice, menite să confere amprentă specifică, prima; a doua, modernă cu inserții neomodale și avangardiste și, a treia, postmodernă, cu atenuarea potențialului folcloric.

Într-un alt plan, fazele sunt dependente de regimul politic: regalitate cu versante totalitariste, de dreapta și de stânga; dictatură comunistă și democrație. Libertatea de creație apare în splendoarea sa, în prima, cu ingerințe tot mai vizibile și restrictive către final, în a

doua, dominare ideologică strivitoare și, în a treia, libertate de creație absolută cu efect de bumerang, ce declanșează pierderi de carate în plan profesional. Ca atare, alternanțele favorabile și nefavorabile actului de creație au însemnat și ingerințe majore care afectau fondul imaculat al componentei artistice, comandamentele exogene, abuzive, fiind sufocante în numeroase cazuri în fază secundă, unde survine și un factor de natură materială, implementat pentru a ademeni și subjugă. Ingerințele politice au condus la plata unui greu tribut profesional, sesizabil în creația unora dintre membrii, care, involuntar, s-au constituit într-un scut protector pentru colegii nedispuși la compromisuri, lăsați să cultive genurile muzicii pure, ale muzicii de autentică noblețe.

Altfel spus, în perioadele cele mai apăsătoare sub raport ideologic, se conturau două falii, una de suprafață, cu consecințe tematice de moment, cu încărcătură exterioară, frustrantă, cu conotații asupra perenității și, o alta, de profunzime, care n-a cedat impulsurilor din afară, menținând sus stindardul profesionalismului de autentică tradiție. Sunt și situații când în persoana unui creator se ivesc partituri concesive, făurite uneori pentru a facilita menținerea în matca de tradiție, nealterată.

În aceste succinte încadrări se identifică enorme riscuri ce pot genera simplificări regretabile. Situația se prezintă, în realitate, de o complexitate fantastică, pentru simplul motiv că, oricât s-ar vrea sau nu, cine a traversat respectiva perioadă ar putea fi acuzat că este, într-un fel sau altul, marcat ori tributar sferei politice a acelui moment, fie în creație, fie în viața cotidiană, pactizând cu, ori, fără voință. Ca atare, membrii Uniunii, activi sau pasivi în raport cu sistemul politic în

totalitarism, pentru simplul motiv că au trăit atunci, ar putea fi catalogați complici cu acesta. Altfel spus, existența în respectiva epocă se poate răsfrânge negativ, putând echivala cu consimțământul, cu complicitatea la sistemul dictatorial.

Și totuși, realitatea se cere nuanțată - ca atare, este alta. Argumente în acest plan sunt suficiente; însăși refugiarea în actul de creație muzicală și muzicologică ar putea determina catagolări mai subtile, reprezentând opoziția tacită față de sistem, clamată în destule situații ori documente scrise ale Uniunii. Însuși actul de distrugere prin discreditare ori lipsire de autoritate a conducerii, aflată în perpetuă stare refractară, prin Mihail Jora, pare concludent. De ce oare Secretarul General Constantin Brăiloiu nu a mai vrut să se reîntoarcă acasă, acceptând umiltoare condiții de trai în Occident? De ce a refuzat Președintele de Onoare să revină în Patrie?

Atacurile dezlănțuite împotriva lui Mihail Jora din preajma suprimării și metamorfozării Societății ce au reprezentat? Dar solidaritatea aceluiași Mihail Jora cu Regalitatea desființată cum poate fi cotate, făcută cu riscul pierderii tuturor drepturilor, ceea ce a însemnat ostracizarea sa? Dar opiniile lui Dimitrie Cuclin? Au fost compozitorii numai aserviți totalitarismului?

Simplificând lucrurile, cum poate fi interpretată adunarea de înfierare a lui Mihail Andricu, cu consecințele negative suportate de către acesta cu dramatism, trăind un fel de închisoare fără gratii, prin lipsirea de drepturi civile și artistice.

Să amintim și incriminările de „modernism”, „impresionism” din *Rezoluția* de tristă amintire vizându-i pe Mihail Jora, Paul Constantinescu, Theodor Rogalski, Constantin Silvestri, Sigismund Toduță, Zeno Vancea,

cu consecințe devastatoare. Chiar și acuzația de neapelare la inspirația folclorică se solda cu nedorite urmări, ca să nu invocăm și momentele în care se vânau partituri ce puteau fi acuzate de lipsa melodismului de largă respirație...

Au fost și situații aberante; bunăoară listele de membri ale nou înființatei *Uniuni* nu conțineau numele lui George Enescu, Dinu Lipatti, Constantin Brăiloiu. Calvarul imprecățiilor înregistrează valuri după valuri, stigmatizându-se până și audițiile cu muzică modernă organizate acasă de către Mihail Andricu, frecventate de studenții săi, dar nu numai. Au urmat vânătorile de compozitori interesați de tehnica dodecafonică, de serialism. Nu mai spunem de autorii partiturilor de avangardă, „experimentale”, și câte altele, tinerii fiind cei mai vizați, fapt de natură să-i determine să opteze pentru alegerea emigrației...

Se identifică în devenirea Societății și, îndeosebi, a Uniunii, clipe tensionate, dramatice, conflictuale, cu urmări ce au marcat comportamente și vieți. Au fost membri care au ajuns în pușcărie, la Canal; unii au avut parte de acuzații în ședințe publice, de etichetări de natură socială, precum „fiu de exploatare”, „burghez”, „boier”, „fost”..., „cosmopolit”, „imperialist”, cu efecte dezastruoase asupra carierelor, cu interdicții de la programări în concerte și pe posturile de radio.

În toate aceste situații, între membri a existat o solidaritate, determinată de breaslă, în interior, aceste clamări ce veneau de sus, din afară, se atenuau, neavând efecte durabile. Moralitatea și demnitatea au făcut casă bună cu calitatea de membru al breslei. Compozitorii și muzicologii au păstrat cu stoicism normalitatea, chiar în cele mai dificile situații, neabdicându-se de la codul profesionalismului ce se

cerea păstrat intact, nealterat. Altfel spus, după câteva decenii de activitate în cadrul Societății, s-a făurit un climat de moralitate ce se perpetuează, transmițându-se noilor generații, astfel că nu se pactizează cu dogmatismul, cu neprofesionalismul, cu susținerea pozițiilor ambițioase, cu lipsa de măiestrie și har, cu excesele nejustificate, neacoperite în valențe artistice și științifice.

Întotdeauna membrii breslei au dovedit responsabilitate și acuratețe în evaluarea unor situații extreme, manifestând obiectivitate și înțelegere, fără însă să se abdice de la normele statutare. Chiar și în situații de forță majoră au acționat cu discernământ și spirit de breaslă.

Un asemenea moment l-a reprezentat și schimbarea lui Ion Dumitrescu de la conducere, asupra căreia simțim nevoia să insistăm, pentru a sublinia comportamentul demn și opozant al membrilor Uniunii, respingând cu dârzenie decizia forurilor supreme de partid, fapt neobișnuit, cu imprevizibile consecințe. A fost repudiată cu demnitate grosolana ingerință în treburile interne ale Uniunii. Acest moment, din păcate, nu este perceput nici astăzi în esența sa, ca un act de nesupunere, ca un act de rezistență.

În acea zi de 3 februarie 1977 s-a petrecut ceva neobișnuit. Secretarul CC cu propaganda a venit intempestiv la Uniune, cu sarcina de a-l destitui pe Ion Dumitrescu. Pentru ușurarea îndeplinirii ingrateri misiuni, i-a convocat înaintea deschiderii lucrărilor Comitetului de Conducere pe membrii de partid din respectivul for, cărora, pe un ton imperativ, dictatorial, le-a cerut să valideze decizia înlocuirii și să o implementeze. Numai că, în momentul când s-a pronunțat numele succesorului, s-a produs un vacarm

de nestăvilit, care s-a dovedit începutul unei furtunoase întruniri, total neconforme înaltelor dispoziții.

Strategia înlocuirii lui Ion Dumitrescu, cu totul neprotocolară, maniera brutală în care s-a efectuat, friza nu numai bunul simț, dar și litera și spiritul statutului breslei, călcându-se în picioare normele de conduită elementară din cadrul Uniunii, după obișnuința practicilor partinice - ceea ce, în cazul de față, n-a funcționat. Refuzul categoric de a-l accepta pe cel propus de sus reprezenta o formă de a se impune respectarea autonomiei Uniunii. Dar nu numai atât. Trecuseră cinci ani de când ar fi trebuit convocată Adunarea Generală pentru alegeri. Ori, iată o altă ingerință a politicului, convocarea necesita aprobarea partidului, a deținătoarei cabinetului doi, care nu consimțea la așa ceva, de teama de a nu se auzi critici, cum se întâmpla de obicei...

Politrucii aparatului CC nu cunoșteau realitățile din Uniune și nici personalitățile reprezentative. Aceștia nu-și imaginaseră că Ion Dumitrescu va beneficia de suportul solidarității tuturor, căci era un versat conducător; chiar dacă unii îl mai criticau pe la colțuri, era apreciat și iubit. Venind cu propunerea schimbării, fără o pregătire prealabilă, eșecul apărea de neevitat. Respingerea constituia o acidă sfidare a autorității politice, fapt confirmat ulterior de interzicerea publicării vreunei informații despre cele pretrecute la Uniunea Compozitorilor. Doar postul de radio *Europa liberă* a relatat, după un timp, evenimentul petrecut, plasându-l în categoria actelor de opoziție...

Nesocotirea de către oficialii politici a prevederilor statutare apare și din faptul că schimbarea nu a venit din interiorul Uniunii, ci din afară, ceea ce contravenea eticii profesionale. Apoi, demiterea și

înlocuirea nu se concepea să aparțină membrilor Uniunii, fiind decisă abuziv într-un for neinvestit cu drepturile respective. Secretarul CC autoinvitat a avut o atitudine lipsită de elementar respect față de Ion Dumitrescu, în primă fază, culmea, cerându-i să-i susțină poziția, ceea ce acesta nu a făcut, fiind contrar convingerilor sale.

Se cuvine elogiât comportamentul celor prezenți la respectiva întrunire, luările de cuvânt demonstrând o solidaritate exemplară, neexistând nici o șovăire, inclusiv din partea unor zeloși deținători ai carnetului roșu. Exemplar, chiar eroic, s-au comportat Liviu Glodeanu (cel care a răsturnat mersul ședinței, punând sub semnul întrebării noua propunere auzită), de asemenea Theodor Grigoriu și Laurențiu Profeta, care au ripostat în mai multe intervenții, neagreînd sub nici o formă candidatura celui desemnat.

O altă grosolană încălcare a Statutului privește nesocotirea prevederii că dreptul să candideze la funcția supremă din Uniune îl aveau doar cei ce făceau parte din Comitetul de Conducere, ori Emil Lerescu nu deținea această calitate.

Să recunoaștem însă adevărul că, Secretarul CC și-a făcut în cele din urmă jocul: a fost nevoit să renunțe la propunerea inițială dar a obținut, tot în cadrul nestatutar al grupului deținătorilor carnetului roșu din Comitet, un număr de propuneri, dintre care, la CC desigur, la cabinetul 1 și 2, a rezultat persoana agreată, Petre Brîncuși. Așadar, au fost îngenuncheați cei care au respins propunerea inițială.

Represaliile contra breslei n-au întârziat. Cutremurul survenit la o lună a constituit motivul declarării Palatului Cantacuzino drept clădire profund afectată, deteriorată, astfel că Uniunea s-a trezit mutată

forțat în secret, în 24 de ore, în subsolul Ateneului Român.

Ar trebui insistat și asupra desființării organizației de partid din Uniune și metamorfozarea sa, la fel ca și cele din alte Uniuni, în 1981, fapt care nu era altceva decât reacția de nemulțumire pentru cadrul prea liber de exprimare a doleanțelor și criticilor aspre referitoare la măsurile de austeritate adoptate în plan cultural.

Ion Dumitrescu s-a comportat în acele momente cu demnitatea unui senior, dar în zilele următoare a suferit mult, interpretând în felul său cele petrecute, cu toate că primea numeroase mesaje de admirație și susținere. Informat de starea sufletească a fostului Secretar General, a fostului său profesor și sprijinitor în carieră, Petre Brâncuși a întreprins o tentativă de apropiere, dar fără succes. Astfel, pe Ion Dumitrescu l-a invitat la o masă la Casa Universitarilor, cu participarea unor marcanti membri ai Uniunii, propunerea fiind respinsă cu diplomație.

Ion Dumitrescu a traversat o perioadă dramatică, considerându-se "un om mort" deoarece foștii săi colaboratori nu-l mai contactau, ceea ce echivala cu dispariția sa - "nu mai exist", iar ședința de înlocuire era considerată drept "ceremonie funebră", "adunare de doliu".

În ecuația destituirii lui Ion Dumitrescu, personalitate fascinantă, curajoasă, neînregimentată, se cere amintit faptul că la una din edițiile Festivalului de la Mamaia s-a opus cu vehemență, în calitatea sa de președinte al juriului, atribuirii Marelui Premiu unei melodii ce o proslăvea pe Elena Ceaușescu, melodie cerută autorului de Ministerul Culturii de atunci. Ori,

refuzul lui Ion Dumitrescu, care nu se preta la orișice jocuri, nu putea rămâne nesancționat.

Ne oprim aici. Uniunea pe care o sărbătorim în acest cadru a fost și rămâne o entitate emblematică, cu un aport greu de estimat la patrimoniul cultural românesc. Acest aport va putea fi prețuit cu adevărat numai din momentul când partiturile semnate de către membrii acestei bresle își vor găsi locul meritat pe afișele instituțiilor de concert și spectacol.

La Mulți Ani, Uniune!